

A Bazaltkoszorús Király palástja

Ha szeptember, akkor szüret! És ha szüret, akkor... akkor ezt a mondatot mindenki másképp fejezi be – ízlésének megfelelően. Mi most válasszuk a Balaton-felvidéket, azon belül is annak „Bazaltkoszorús Királyát”, a Badacsonyt! Ott is – mint bárhol máshol a világon – minden bornak megvan a maga különlegessége, színe, íze, zamata, erről a borászok órákig, sőt napokig, hetekig tudnak mesélni. Ám abban mind egyetért, hogy a szőlőtermesztésben az egyik legfontosabb tényező a talaj. Bortermelésünk fontosságát jelzi, hogy első talajtérképeink megszületésében fontos szerepet töltöttek be legnagyobb szőlőtermő területeink. Ezek egyike Treitz Péter 1898-as munkája, a Badacsony Délnyugoti Lejtőjének Talaj Térképe, amely egykori munkahelye, a Magyar Királyi Földtani Intézet utódjának, a mai Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat Térképtárának a gyűjteményében található.

A legrégebbi hazai talajtani vonatkozású munkák még az 1700-as években készültek: Farkas József 1763-as vagy Pázmándi Gábor 1770-es, latin nyelvű munkái a szikes tavakról és a sós területekről szóltak. Az 1800-as évek elejéről származnak az első futóhomokról és tőzegről készült hazai tanulmányok. Később, már az 1800-as évek közepén, a bécsi földtani intézet tagjai végeztek talajtani kutatásokat az Alföld északi részén. 1856-ban kezdett talajtani vizsgálatokkal foglalkozni legelső agrogeológusunk, Szabó József, aki 1861-ben adta ki az első hazai talajtérképet Békés és Csanád megyékről. Leghíresebb térképe az 1867-ben megjelent, Tokaj-Hegyaljáról készült felvétele (lásd sorozatunk 2017. októberi részét).

Böckh János, a Magyar Királyi Földtani Intézet akkori igazgatója már 1886-ban felterjesztette a földművelésügyi miniszternek, hogy az intézeten belül hozzanak létre egy agrogeológiai osztályt, de kérése akkor nem talált meghallgatásra. Az 1890-ben, az országon végigsöprő filoxerajárvány azonban mindent megváltoztatott, mivel hegyvidéki szőlőterületeink nagy részét tönkretette, ezzel is jelezve az immunis homokterületek felkutatásának szükségességét. Egy évvel később, 1891-ben gróf Bethlen András, földművelésügyi miniszter már elfogadta a korábbi felterjesztésben foglalt terveket és elrendelte az Agrogeológiai Osztály létesítését a Földtani Intézetben. Ez volt Európában a második, az első, a porosz állami intézet, még 1882-ben jött létre.

Épp a legjobbkor, 1890-ben került a Földtani Intézetbe Treitz Péter és egyből bekapcsolódott az újonnan alakult Agrogeológiai Osztály munkájába, melynek később vezetője is lett. Kezdetben a magyar agrogeológiai felvételek porosz mintára készültek, azaz a térképezés célja a geológiai felvétel volt, míg a talajtípus jelzése csupán másodlagos szempont. Abban, hogy a talajtérképezés a geológiai felvételtől függetlenül történjen, csak az 1909-ben, Budapesten megrendezett I. Nemzetközi Agrogeológiai Kongresszuson állapodtak meg a szakemberek.

Treitz Péter 1898-as Badacsony-térképe még e konferencia előtt készült a régi, porosz rendszer szerint. Bal oldali jelmagyarázata a felszínen található képződményeket sorolja fel (márga, homok, bazalt, humusz stb.). Az ebből képzett összetett térképi jelek (mint a h / M) szelvénytípusú jelölik az adott területen lévő, egymás feletti rétegek típusát (a példánál maradva: a felszíni homok alatt a területen márga található). A térképen e betűjelzések mellett látható fekete számok a területre jellemző talajréteg vastagságát jelzik deciméterben megadva, míg az egyes képződményekben található kék számok a talaj mésztartalmát mutatják százalékban kifejezve.

A jobb oldali színelvétel az egyes képződmények korát jelzi: az *Alluvium* a holocén, a *Diluvium* a ma már pleisztocénnek nevezett korú üledékeket jelöli, a *Pontusi emelet* üledékei és bazaltjai pedig a legidősebb képződmények a területen. A térkép alsó részén talajszelvények találhatóak, amelyek számozása lehetővé teszi, hogy visszakeressük: a Badacsony mely részére jellemzők.

A térkép érdekessége, hogy a bal alsó sarokba a Földtani Intézet egykori könyvtárosa felírta, hogy e példányt az intézetnek „Ajándékozta dr. Semsey Andor 1903”-ban. Semsey, korának legnagyobb mecénása volt, aki a természettudományokat, elsősorban a földtudományokat támogatta. Az ő anyagi segítségével töltött több hónapot Oroszországban és Romániában, tanulmányúton Treitz Péter is. A nagy mecénás papíron máig kimutatható összes adománya meghaladja a 2,5 millió aranykoronát, amelyből csak a Magyar Királyi Földtani Intézet 1 203 400 korona adományt kapott.

Babinszki Edit

(Megjelent az *Élet és Tudomány* 2018/38. számában.)